

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ja päihteet

Teemu Kärnä

Psykiatrician erikoislääkäri

Lääketieteellinen Johtaja, Psykiatrikonsultaatiot Hilla OY

Suomen psykiatriyhdistyksen Eettisen neuvoston puheenjohtaja

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ja päihteet

Teemu Kärnä

Psykiatrian erikoislääkäri, Kliininen seksologi

Lääketieteellinen johtaja, Psykiatrikonsultaatiot Hilla OY

**Suomen Psyk.yhdistyksen Eettisen neuvoston puheenjohtaja ja
HLBTIQA-jaoksen hallituksen jäsen**

Sidonnaisuudet

- Luentopalkkiot: Orion, Lundbeck, SEXPO ry, Helsingin psykoterapia yhdistys, Suomen Lääkäriliitto, Helsingin Yliopisto, HUS Psykiatria, YTHS, Duodecim, Psykiatriyhdistys, Itä-Suomen Yliopisto, TAYS
- Kirjoituspalkkiot: Duodecim, Lääkärilehti, Erikoislääkäri
- WPATH:n ja EPATH:n jäsen
(World/ European Professional Association for Transgender Health)
- Suomen Psykiatriyhdistyksen HLBTIQA-jaoksen hallituksen jäsen
- Suomen Psykiatriyhdistyksen Eettisen neuvoston puheenjohtaja

Ketä ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt?

- Kysyttäessä valtaosa (enemmistö) ihmisistä määrittelee seksuaalisen suuntautumisen heteroksi ja sukupuoli-identiteettinsä cissukupuoliseksi
- Cissukupuolinen on henkilö, jonka sukupuoli-identiteetti on yhtenevä hänelle syntymässä (kehon anatomian perusteella) määritetyn sukupuolen kanssa
- Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat täten ne henkilöt, joiden seksuaalinen suuntautuminen on heterosta eroava ja/tai sukupuoli-identiteetti muu kuin cissukupuolinen

Ketä ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt?

- Homoseksuaalit
- Biseksuaalit
- Panseksuaalit
- Transsukupuoliset
- Muunsukupuoliset
- Kasvava joukko muita

Seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen ja psykiatrian yhteisestä historiasta

- Heteroudesta eroavat seksuaaliset suuntautumiset ja cissukupuolisuudesta eroavat sukupuoli-identiteetit on lääketieteen historiassa nähty patologisina ilmiöinä
- Tämä on perustunut oman aikansa teorioihin ja käsityksiin, jotka eivät kestä nykyaikaista tutkittuun tietoon perustuvaa objektiivista tarkastelua
- Sukupuolen- ja seksuaalisuuden moninaisuuden patologisoinnilla on aiheutettu valtava määrä inhimillistä kärsimystä, terveyshaittaa ja enneaikaisia kuolemia (vähemmistöstressi)

”Eheytysterapiat”

- Seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin muuttamiseen tähtääviä “hoitointerventioita”
- Monenlaisia menetelmiä mm. hormonipistokset, aversioterapia, psykoterapeuttiset menetelmät ja rukoilu
- Tehottomia; tieteellinen tutkimustieto osoittanut, etteivät seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti ole “terapeuttisin interventioin” muokattavissa
- Lisääntyvää tutkimusnäyttöä siitä, että eheytysterapioille altistuminen on ihmisen mielenterveydelle haitallista ja kärsimystä aiheuttavaa

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ja psykiatrian yhteisestä historiasta

- Kasvavaan tutkimustietoon ja aiheeseen perehtyneiden johtavien asiantuntijoiden konsensukseen perustuen nykylääketiede määrittelee heteroudesta eroavat seksuaaliset suuntautumiset ja cissukupuolisuudesta eroavat sukupuoli-identiteetit ihmisen seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuteen kuuluvana terveenä normaali-ilmiönä
- Homoseksuaalisuus poistettu diagnoosiluokituksista 1973
- Transsukupuolisuus jää historiaan ICD-11 yhteydessä

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ja psykiatrian yhteisestä historiasta

- Maailman johtavat lääketieteelliset organisaatiot (AMA, APA, WPA, Royal College of Psychiatrists, APsaA) ovat irtisanoutuneet ja tuominneet eheytysterapiat
- Suomen Psykiatriyhdistys otti asiaan kantaa 3/21
(https://www.psy.fi/blogit_ja_kannanotot/suomen_psykiatriyhdistyksen_kannanotto_eheytysterapioihin.1313.blog)
- ETENE ottanut kantaa sukupuolen moninaisuuteen intersukupuolisuutta koskevassa kannanotossaan 3/2016
(<https://etene.fi/lausunnot-ja-kannanotot-2016>)

Vähemmistöstressi

- Pitkäaikaista ylimääräistä psyykkistä kuormitusta, jota vähemmistöryhmään kuuluva henkilö saattaa kokea enemmistön ehdoilla toimivassa yhteiskunnassa eläessään
- Aiheutuu fyysisen väkivallasta ja sen uhasta, epätasa-arvoisesta lainsäädännöstä, ympäröivän kulttuurin vääristymistä, ennakkoluuloista ja kielteisistä asenteista
- Osa vähemmistöstressiä on myös henkilön itse itseensä kohdistama syrjintä (sisäistetty syrjintä) ja häpeä

Vähemmistöstressi

- Vähemmistöstressi on tutkimuksissa liitetty seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huonompaan mielenterveyteen, fyysiseen terveyteen ja jopa lyhentyneeseen eliniänodotteeseen
- Mekanismiksi on ehdotettu toisaalta vähemmistöstressiä kokevien ihmisten muita huonompia elämäntapoja ja terveysvalintoja, toisaalta pitkäaikaista elimistön stressitilaa ja sen aiheuttamaa tulehdusreaktiota

Vähemmistöstressi

- Jonkin mielenterveyshäiriön diagnostiset kriteerit täyttyvät elinikäisesti jopa 70 %:lla sukupuoliristiriidan vuoksi palveluihin hakeutuvista ihmisistä
- Itsetuhoisia ajatuksia esiintyy 60-70%:lla sukupuoliristiriidan vuoksi palveluihin hakeutuvista henkilöistä
- Heistä 30-40% on myös yrittänyt itsemurhaa elämänsä aikana

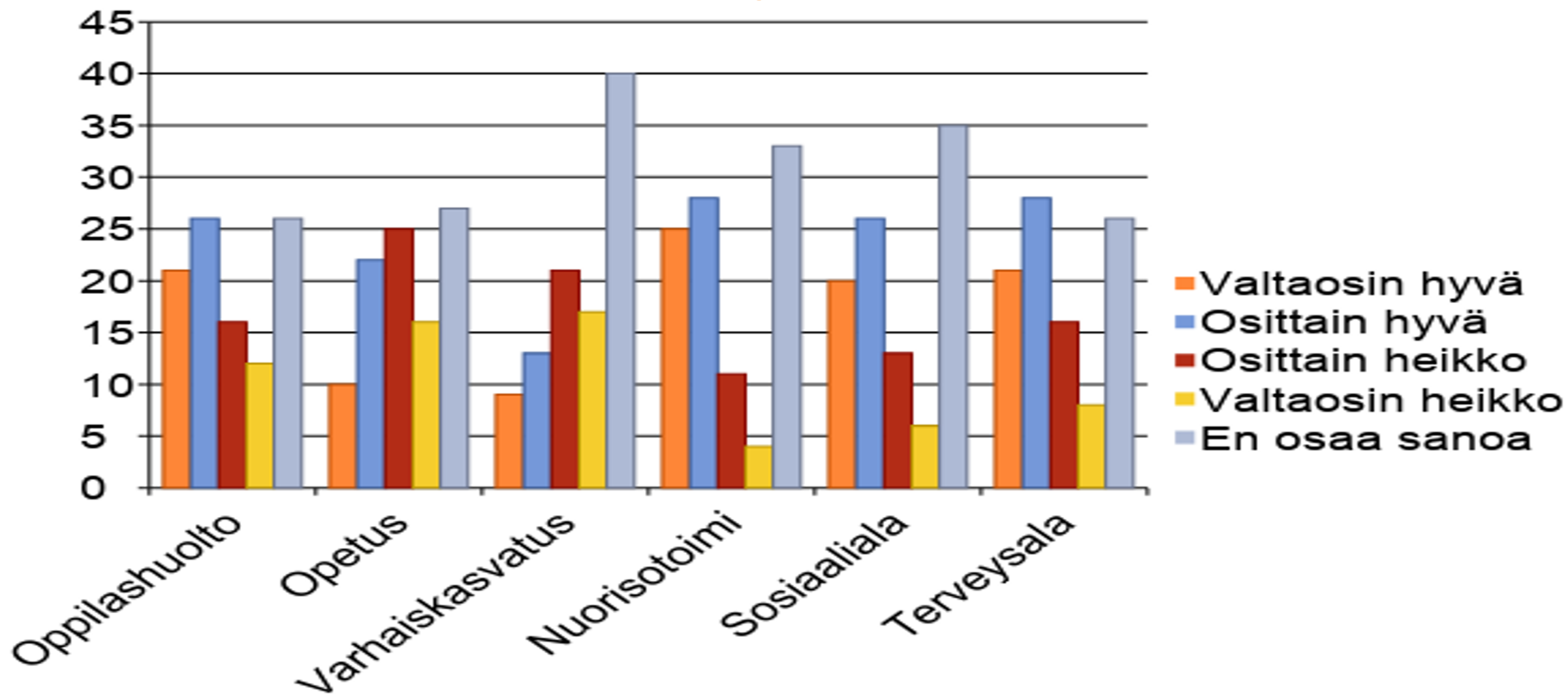
Luottamuspula ja syrjintä

- Terveystieteidenhuollossa tapahtuva sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä on pääasiassa tahatonta ja johtuu hoitohenkilökunnan puutteellisesta koulutuksesta ja tiedoista
- Toisaalta suuri osa pelkää aiempien traumatisoivien kokemusten vuoksi syrjintää enemmän, kuin mitä sitä todellisuudessa mahdollisesti tapahtuu

Syrjintä

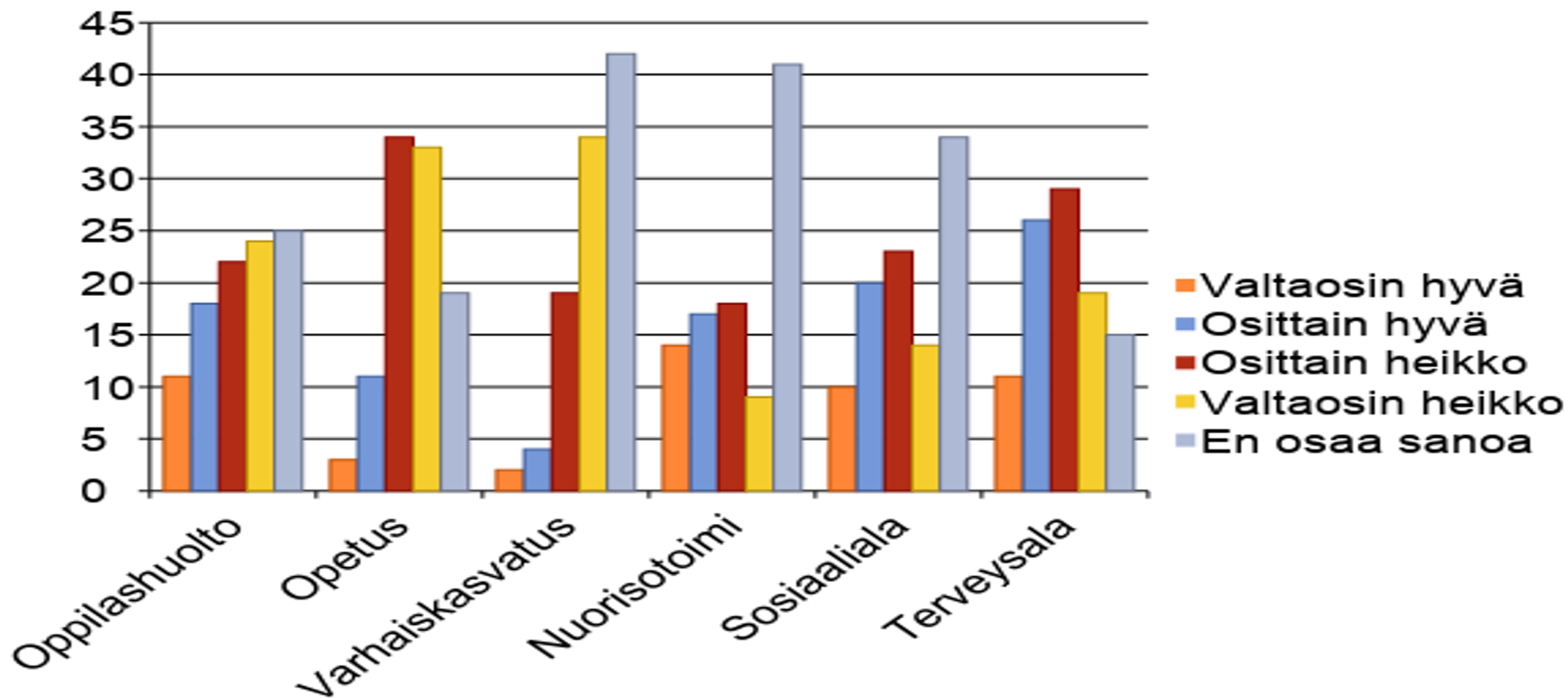
- Koko EU:n alueen kattavassa selvityksessä vuodelta 2014 sukupuolivähemmistöihin kuuluvista 22% raportoi kokeneensa syrjintää terveydenhuollossa viimeisen 12 kuukauden aikana
- Suomessa luku oli 24%
- THL:n kouluterveyskyselyssä vuonna 2019 ainoastaan 60% sukupuolivähemmistöihin kuuluvista oppilaista uskalsi kertoa rehellisesti asioistaan koulun terveystarkastuksessa kun cisukupuolisista näin teki 79%

Valmiuksista kohdata sateenkaarinuoria, seksuaalivähemmistöjen arviot

Sukupuolivähemmistöjen arviot

(Hyvinvoiva sateenkaarinuori – tutkimus 2013-2014)

Päihteiden käytön yleisyys

- Yhdysvaltalaistutkimuksissa vuosina 2015 ja 2018 verrattu seksuaalivähemmistöjen ja heteroiden päihteidenkäyttöä
- Viimeisen vuoden aikana kannabista oli kokeillut 37,6% vähemmistöön kuuluvista ja 16,2% heteroista
- Opiaatit 9% / 3,8%, Kokaiini 5,1% / 1,8%, Hallusinogeenit 5% / 1,6%
- "Alcohol Disorder" 12,4% / 10,1%
- Jonkin laittoman päihteen käyttö 39,1% / 17,1%

Päihteiden käytön yleisyys

- Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan niillä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista, joiden perhe suhtautuu nuoren identiteettiin kielteisesti huumeiden käyttö on kolme kertaa yleisempää kuin tukea saavilla
- Itsemurhayritykset ovat kahdeksan kertaa yleisempiä

Päihteiden käytön yleisyys

- Englannin ja Walesin Crime Surveyn mukaan 33% homo (ja bi) miehistä oli käyttänyt laittomia päihteitä viimeisen vuoden aikana
- Heteromiehillä luku 11,1%
- Lesboilla ja bi naisilla luku 22,9%, heteronaisilla 5,1%
- Sukupuolivähemmistöjä ei tutkimuksessa huomioitu

THL:n kouluterveyskysely 2019

- Noin 8,6% nuorista ilmoitti kuuluvansa seksuaalivähemmistöön ja noin 3% sukupuolivähemmistöön
- Tupakointi (päivittäin) 10% sukupuolivähemmistöistä, 8% seksuaalivähemmistöistä, 6% enemmistöstä
- Täysraittius 51% sukupuolivähemmistöistä, 49% cissukupuolisista ja seksuaalivähemmistöistä, 48% heteroista
- Humalahuominen 15% sukupuolivähemmistöistä, 14% muut
- Kannabiskokeilu 16% seksuaali-, 15% sukupuolivähemmistöistä, 11% enemmistöt

Seksuaalivähemmistöt ja päihteet

- Poppers (amyyliinitriitti, isobutyliinitriitti, isopentyliinitriitti)
- Nautitaan inhaloiden, laajentaa verisuonia, väitetään lisäävän seksuaalista nautintoa, käytetään myös bailatessa
- Yhteiskäyttö erektiolääkkeiden kanssa saattaa johtaa vaarallisen voimakkaaseen verenpaineen laskuun
- Myyty huonetuoksuna ja ilmanraikastimena
- Luokiteltu nykyään lääkeaineeksi

Seksuaalivähemmistöt ja päihteet

- Chemsex / party and play / PnP / high and horny / HnH
- Huumeiden nauttimista seksuaalisen nautinnon maksimoimiseksi ja estoista vapautumiseksi
- Usein useita partnereita, PnP/HnH verkostot
- Ilmoitetaan suoraan sosiaalisen median deittisovelluksissa
- Usein huumeina metamfetamiini (crystal meth, T, Tina) ja Crack
- Muita; G, CK, Calvin Klein (kokaiini + ketamiini)

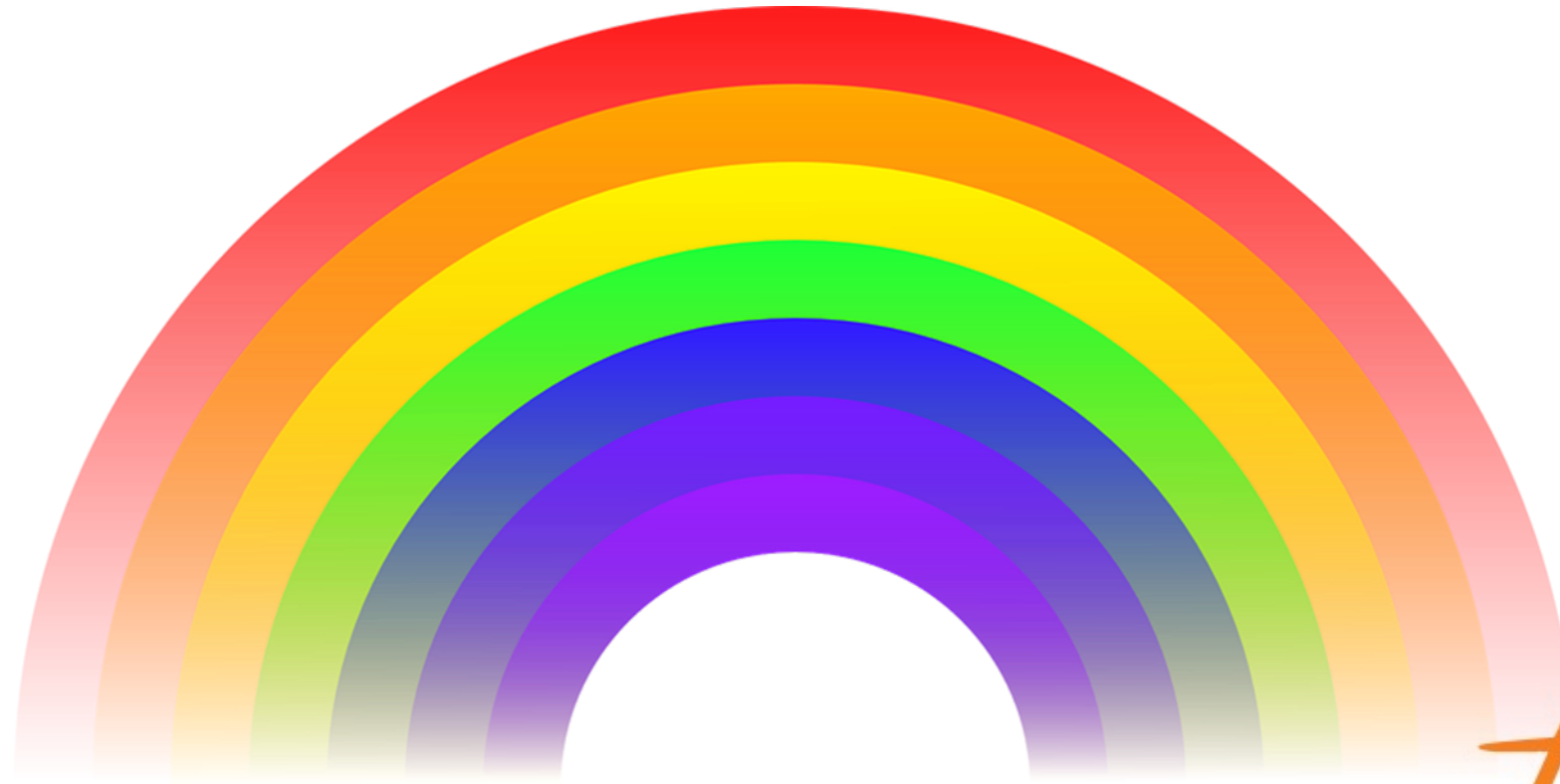
Tiivistelmä

- Vaikka julkinen keskustelu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä on lisääntynyt vasta viime vuosina, ovat seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus ilmiöinä yhtä vanhoja kuin ihminen
- Heteroudesta eroavat seksuaaliset suuntautumiset ja cissukupuolisuudesta eroavat sukupuoli-identiteetit ovat ihmisen seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuteen kuuluvia terveitä normaali-ilmiöitä
- Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja ihmisoikeuksien näkökulmasta on tärkeää että jokainen ihminen voi itse määritellä itsensä ja ilmentää itseään vapaasti tullen samalla ympäröivän yhteiskunnan ja yhteisön edessä tunnistetuksi, tunnustetuksi ja arvostetuksi

Kirjallisuutta

- Terveyskirjasto: Transsukupuolisuus, Muunsukupuolisuus
- Kärnä T et al. Sukupuolen moninaisuus – Lähestymistapa sukupuoleen muuttumassa? Suomen Lääkärilehti 45/2018
- Kärnä T et al. Sukupuolenkorjauksen katuminen, pettymys ja takaisinkojautumisen mahdollisuudet Suomen Lääkärilehti 23/2021
- Kärnä T. Sukupuolidysforia Erikoislääkäri 2/2021

Kiitos mielenkiinnosta

Hilla
PSYKIATRIKONSULTAATIOT